

CAPUT XXXIX.

Defenditur tertium exemplum allatum pro potestate summi Pontificis in temporalibus.

Tertium exemplum attuleram ex S. Ambrosio, qui Theodosium imperatorem excommunicavit propter eandem, quam Thessalonica nimis crudeliter fecerat: deinde cogit eum, ut legem ferret, ne sententiæ latæ de cæde aut publicatione bonorum ratæ essent, nisi post triginta dies a pronuntiatione sententiæ, nimirum ut si quid per iracundiam precipitanter dictasset, intra spatium illud sedato pectore revocaret. Ex quo exemplo collegeram ab episcopo Mediolanense potuisse judicari imperatorem, qui apud Mediolanum sedem habebat. Ex quo rursus deduxeram, si hoc potuit Episcopus, quanto magis princeps Episcoporum Papa?

Ad hoc exemplum ita respondet Barclaius, ut primum admittat, Episcopum posse cognoscere de crimine principis in foro externo Ecclesiastico, et illud punire pena Ecclesiastica, qualis in primis excommunicatio est, et hoc modo cognovisse Ambrosium causam Theodosii de cæde, ut peccatum erat, et eundem Theodosium reum factum excommunicasse: deinde concedit, ab episcopo Ambrosio imperatum fuisse, ut Theodosius legem illam ferret in penitentiam peccati commissi, sine quo penitentiæ fructu vel signo, eum ab anathematis vinculo non solvisset. Ex his vero colligit, S. Ambrosium habuisse in Theodosium spiritualem jurisdictionem, non autem temporalem, aut politicam.

At ego exemplum illud, quod affinet ad excommunicationem, non attuli adversus Barclaium, qui nondum orbi terrarum innouerat: sed adversus alios, præsertim Anglos Calvinistas, qui negant principem supremum excommunicari posse a summo Pontifice, vel summum Pontificem ullam habere in supremos principes jurisdictionem, vel potestatem, quod vero attinet ad legem politicam, quam Theodosius ex Ambrosii præcepto tulit; non utique negamus, eam ad fructum penitentiæ pertinere, et à spiritali potestate Episcopi fuisse imperatam: sed ostendere volumus, posse princi-

pes Ecclesiasticos non solum in foro interno conscientie, sed etiam in foro externo ecclesiastico disponere de temporalibus, ut ad spiritualia ordinem habent. Certè enim qua potestate S. Ambrosius potuit Theodosium cogere, si a vinculo anathematis solvi vellet, ad legem illam politicam ferendam: eadem potuit eundem cogere ad aliam legem politicam salutis animarum necessariam ferendam, nisi vellet anathematis vinculo alligari. Ex quo manifeste colligitur, multo majore ratione potuisse Pontificem Maximum, Ecclesiæ universæ præsidem, imperare principibus temporalibus sub anathematis pœna, ut leges politicas spiritali bono necessarias ferant, et contra, ut eas abrogent, quæ spirituale bonum impediunt: atque hoc modo spiritali potestati, temporalem potestatem esse subjectam.

CAPUT XL.

Defenditur exemplum quartum.

Quartum exemplum desumptum fuit ex privilegio sancti Gregorii monasterio sancti Medardi concesso, quod habetur lib. XII. Epistolarum extremo, in quo leguntur hæc verba: Si quis regum, antistitum, iudicum, vel quorumcumque sæcularium personarum hujus Apostolicæ, et nostræ præceptionis decreta violaverit, cujuscumque dignitatis, vel sublimitatis sit, honore suo privetur, etc. Et similia habentur in alio privilegio ejusdem sancti Gregorii lib. II. epistol. 40. ad Senatorem abbatem.

De hoc exemplo sic loquitur Barclaius. « Si viveret hodie B. Gregorius, et superiora verba eo sensu accipi intelligeret, quasi ipse potestatem habuisset privandi reges suo honore, et dignitate: exclamaret profecto calumniosam esse interpretationem, et se nunquam tale quid, vel per somnium cogitasse: ea vero quæ alibi scripta ab eo sunt, fidem abrogant huic expositioni, sunt igitur ista, non imperantis, sed imprecantis verba, quibus admonet et adjurat omne genus hominum, ne privilegium a se datum violent: quod si violaverint, Deum vindicem fore, qui eos suo honore privet, quod genus admonitionis et imprecationis nunc semper addi solet extremis Bullarum, et Constitutionum Pontificiarum, hoc modo, Nulli ergo homi-

num liceat hanc paginam, etc., si quis autem hoc attentare præsumperit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, et Pauli Apostolorum ejus incurrat, sive quod idem est, se noverit incursum. »

Respondeo: Interpretatio verborum sancti Gregorii, non mea est, sed alterius sancti Gregorii dignitate paris, et sanctitate non multum inferioris. Sanctus, inquam, Gregorius VII. Papa in Epistola ad Episcopum Metensem, quæ est vicesima prima libri octavi, hunc locum sancti Gregorii adducit ad probandum jure a se fuisse depositum Henricum imperatorem: « B. Gregorius, inquit, Papa reges a sua dignitate cadere statuit, qui Apostolicæ Sedis decreta violare præsumperint, scribens ad quemdam senatorem abbatem, his verbis: Si quis vero regum, etc. Quod si B. Gregorius, doctor utique mitissimus, reges, qui statuta violarent, non modo deponi, sed etiam excommunicari, atque in æterno examine damnari decrevit: quis nos Henricum non solum Apostolicorum judiciorum contemptorem, verum etiam ipsius Matris Ecclesiæ, quantum in ipso est conculcatorem, totiusque regni, et Ecclesiarum improbissimum prædonem, et atrocissimum destructorem deposuisse, et excommunicasse reprehendat, nisi forte similis ejus? » Hæc ille, cui Barclaius si cedere noluerit in interpretatione verborum sancti Gregorii, nimis temerarius erit: si autem cesserit, fateri debet, sanctum Gregorium primum non ignorasse potestatem sibi divinitus datam extendi usque ad regum, et principum depositionem. Sed addamus et alium interpretem verborum sancti Gregorii, ut in ore duorum testium stet omne verbum. Thomas Valdensis, vir doctissimus in lib. II. doctrinalis fidei antiquæ artio, 3 cap. 75. « Profecto, inquit, nec B. Gregorius eminentiæ sui status super statum imperialem præjudicavit in aliquo, cum regem sibi verbo tenus præposuit, negotio quod tunc tractabatur attento, quod tunc apte videbimus, si posteriora ejus facta, et scripta quaeramus. Vide an se magistrum et imperatorem et regum non arbitrabatur, cum post privilegia quædam Senatori presbytero, et Abbati Xenodochii Francorum directæ sub interminatione dignitatis, et honoris omni ejus violatori conclusit: Si quis regum etc. » En quam bene doctor iste Barclaium nondum natum confutavit. Barclaius dicit ex aliis scriptis sancti Gregorii colligi, sanctum Gre-

gorium non existimasse habere se potestatem super reges sæculi, quamvis ejus verba id significare videantur: Thomas Valdensis contradicit, ex aliis sancti Gregorii scriptis colligi, sanctum Gregorium verbo tenus se imperatori subjecisse, re autem vera non ignorasse eminentiam sui status super statum imperialem. Barclaius dicit: Verba sancti Gregorii sonare imprecationem, quam etiam quilibet privatus adjungere potest literis suis; Thomas Valdensis contra dicit: Verba sancti Gregorii sonare interminationem honoris, et dignitatis, quam literis suis adjungere non potest, nisi princeps supremus. Utrum autem major fides habenda sit uni Barclao, quam duobus viris tante eminentiæ, atque doctrine, stultum est querere. Sed etiam si id quaeratur ex verbis ipsius sancti Gregorii tota quæstio nullo negotio dissolvitur. Siquidem S. Gregorius tria simul conjungit, videlicet, honore suo privetur, a communione fidelium segregetur, in divino examine ad pœnas æternas damnatur. At duo posteriora non continent imprecationem, sed decretum, sive declarationem: non enim Prælatus, qui dicit, qui hoc fecerit, excommunicatur, imprecatur excommunicationem, sed jubet excommunicationem: et qui dicit, qui hoc fecerit, in divino judicio ad pœnas æternas damnatur, non imprecatur damnationem æternam (quis enim tam crudelis invenitur, qui hoc imprecetur?) sed declarat, qui hoc fecerit, eum gravissime peccaturum, et pœnas æternas in divino examine promeriturum. Igilur eodem modo illud: Honore suo privetur, non est imprecatio, sed decretum, ut ab honore suo decedat, et declaratio, ut liceat populo non obedire ejusmodi regi tamquam honore suo ac dignitate privato. Quemadmodum etiam verba extrema Constitutionum Apostolicarum non significant imprecationem, ut perperam Barclaius exponit (neque enim summus Pastor, et Vicarius boni illius Pastoris, qui animam suam pro ovibus suis posuit, imprecaretur ovibus indignationem omnipotentis Dei), sed declarationem, et denuntiationem continent gravissimæ pœnæ, quæ contemptores Apostolicorum præceptorum sine dubio consequetur. Hoc enim manifeste significant illa verba: Indignationem omnipotentis Dei, sed declarationem, et beatorum Petri, et Pauli se noverit incursum. Quare si sanctus Gregorius nunc in terris viveret, haud dubio exclamaret, calumniosam esse

interpretationem Barclaii, et se nihil tale unquam vel per somnium cogitasse.

CAPUT XLI.

Defenditur exemplum quintum.

Quintum exemplum est Gregorii II, qui Leoni imperatori a se excommunicato prohibuit vectigalia solvi ab Italis, ac proinde eum Imperii parte muletavit.

Ad hujus et sequentium exemplorum refutationem, præmittit Barclaius satis prolixam admonitionem adversus argumenta, quæ petuntur ab exemplis, immemor argumentorum, quæ ipse duxit ab exemplis veterum Pontificum et imperatorum, ex quibus plenissime constare dixit, nullam esse in Pontifice potestatem disponendi de temporalibus. Sed quoniam isti sunt loci communes qui ad omnem disputationem accommodari possunt, iis omissis ad rem propositam accedam. Igitur Barclaius præcise negat, verum esse quod historici tradunt, a Gregorio II, Pontifice prohibito fuisse Italos imperatori heretico et excommunicato vectigalia pendere: tota vero ejus ratio est, quia Platina in vita Gregorii II. scribit, volentibus populis deficere ab imperatore heretico, restitisse Gregorium, et auctoritate sua, eos in fide, et obedientia imperatoris tenuisse. Cur autem uni Platina major fides habenda sit, quam cæteris historicis antiquioribus, et pluribus; eam causam reddit, tum quia Platina scripsit historias Pontificum jussu Sixti IV. et habuit Romæ multa vetera monumenta: tum etiam quia Gregorius Pontifex optimus et justissimus cum esset, numquam jussisset contra Evangelium negari censum Cæsari, qui usque ad obitum Cæsaris, et imperator Augustus permansit.

At hæc Barclaii disputatio, tam est infirma, ac debilis, ut mirum non sit, quod paulo ante tam longa præfatione exemplorum auctoritatem extenuare conatus sit. Videbat enim nihil firmum adferre se posse ad exemplum tam vetustum et tam evidens refutandum. Primum igitur aio Platina non esse contrarium historicis cæteris, si tempora distinguantur. Verum est enim per multos annos Gregorium restitisse populis Italicis cupientibus ab imperatore deficere. Sperabat enim assiduis cohortationibus suis aliquando

cessurum imperatorem, et ad meliorem mentem, ac saniora consilia rediturum: atque hoc est, quod Platina vere narrat. Sed ubi vidit Pontifex, se operam perdere, et imperatorem quotidie deteriorem fieri, securum ad radicem misit, et imperatorem cætu pio-riorem ejecit, ac jussit, ut ei tanquam impio Italici populi non parent, neque vectigalia deinceps penderent. Id vero Platina non negat, et historici plurimi Græci, et Latini affirmant, quos in libro meo citavi. Vide de hac tota causa Cardinalem Baronium tom. IX. Annalium, ad annum salutis 726 et 730.

Aio secundo, si Platina contrarium dicat, magis credendum esse historicis cæteris, quam ipsi: nam et multi sunt, et antiquiores, et diligentiores, et historias temporum scribunt; non vitam unius Pontificis, ut Platina facit: quam autem Platina parum diligens fuerit in persequendis monumentis Romanorum Archiviurum, vel ex eo potest intelligi, quod Onuphrius Panvinus in additionibus ad Platina, multa ejusdem Platinae vel omissa, vel errata demonstrat: et in additione præmissa vitæ Gregorii secundi, admonet, Leoni tertio imperatori heretico jure ereptum imperium, quod in Italia habebat, a Gregorio secundo Romano Pontifice.

Aio tertio Gregorium virum sanctissimum non peccasse in Evangelium, quando populos Italia prohibuit vectigalia pendere imperatori heretico. Quod enim Dominus ait, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, intelligitur de Cæsare legitime imperante.

Leo vero ille, qui ob crimen hæreseos a summo Pontifice publice excommunicatus fuerat, et ab imperio depositus, non erat vere, et jure Cæsar, sed Tyrannus, et persecutor sub titulo Cæsaris.

At, inquit Barclaius, usque ad mortem Leo permansit in imperio.

Respondeo: Apud Græcos, præsertim hæreticos, imperator de facto, non de jure permansit: apud Latinos, ac præsertim Italos, neque de jure, neque de facto.

CAPUT XLII.

Defenditur exemplum sextum.

Sextum exemplum est Zachariæ Pontificis, qui Childericum regem Francorum deposuit, et Pipinum substituit.

Ad hoc exemplum Barclaius opponit multa, quæ per partes singillatim refellenda sunt. Primum contendit, Childericum fuisse solo nomine regem, qualis est, ut ipse loquitur, rex Schaccorum.

Respondeo: Negari non potest, quin Childericus nihil omnino in regno per se gesseret, sed regnum, et regni negotia per principes, ac potissimum per præfectum Palatii administraret, ut Aimoinus tradit lib. IV, cap. 61, cæterum verum non est, eum solo nomine regem fuisse, fuit enim rex jure successionis, et tanquam verus, ac legitimus rex innuctus, et coronatus erat, et a populis juramentum fidelitatis acceperat. Neque hoc negare Barclaius potest, nisi ipse sibi repugnare velit: nam paulo post scribit, gravissimam injuriam Childerico factam esse a Zacharia Pontifice, et a Pipino principe cum regno dejectus est. At quæ injuria fieri poterat ei, si absque ullo jure falsum regis nomen gerebat? et cur Pipinus in spem regni exarserat, et regium nomen non dissimulante affectabat (ut paulo infra Barclaius loquitur) si Childericus nihil præter inane nomen habebat?

Secundo Barclaius dicit, Childericum injuste depositum fuisse, in qua re socium habet Joannem Calvinum, lib. IV instit. cap. 7 et Illiricum in historia Magdeburgensi Centuria 8, cap. 40.

Sed nos juste fuisse depositum probamus primo ex testimoniis omnium scriptorum: omnes enim cum laude hanc historiamarrant. Vide Cedrenum in vita Leonis Isaurici, Paulum Diaconum lib. VI, c. V, de gestis Longobardorum, Eginarthum in vita Caroli Magni, Rhegionem lib. II, Chronic. Marianum Scotum lib. III, Chron. Othonem Frisingensem lib. V, historia cap. 33. Adonem Viennensem, in Chronic. Aimoinum lib. IV, cap. 61. Abbatem Ursperg. et Sigebertum in Chron. Blondium lib. X. Decadis primæ, Paulum Emiliun lib. I et II de gestis Francorum, Robertum Gaguinun, Papirium Massonium, et alios omnes, hæreticis exceptis.

Secundo ex causa: nam non solum Childericus, et aliquot ejus prædecessores nulla regni negotia curabant, sed etiam ob eorum socordiam Christiana Religio in eo regno maxime laborabat, ut scribit S. Bonifacius Episcopus Moguntinus in Epistola ad Zachariam Pontificem.

Tertio ex virtute auctoris, et executoris: nam Zacharias, cujus auctoritate hæc res

gesta est, omnium consensu vir sanctissimus, et sapientissimus fuit. Sanctus vero Bonifacius, qui jussu Pipinum unxit, et coronavit, non solum Doctor eximius, sed etiam Martyr gloriosissimus fuit. Denique ab eventu, nam translatio ista regi Francorum a Childerico ad Pipinum Deo benedicente faustissima, et Regno, atque Ecclesia utilissima fuit.

« At, inquit Barclaius, nullo casu licet malum facere, ut bonum inde quantumvis magnum consequatur: deponi autem regem legitimum a propriis subditis, aut deponentibus consentire, cum ille solum Deum supra se habeat, cui soli gestorum suorum rationem reddere tenetur, per se et simpliciter malum esse jam supra ostendimus. »

Respondeo: Childericum non subditi ejus, sed Pontifex, qui superior erat, jure deposuit: non enim Zacharias solum assensum præbuit in depositione Childerici, sed ex auctoritate eum deposuit, ut mox ostendimus. Neque ullo solido argumento supra Barclaius probavit, reges non habere supra se nisi Deum, cui soli gestorum suorum rationem reddere teneantur. Videat lector, quæ supra dicta sunt, et judicet.

Tertio Barclaius ridet argumentum illud, quod ab eventu felici duxi, ut probarem, juste Childericum fuisse depositum: ac dicit, plebeium, et puerile argumentum esse, et allegat Poetam dicentem.

Cærat successibus opto
Quisquis ab eventu facta notanda petat,

Addit etiam, eundem felicem eventum habuisse translationem regni Francorum a Carolovingis ad Capevingos; et tamen constat Hugonem Capetum per summum seculum exuisse Carolovingis regno, et illud ad Capevingos suos transtulisse.

Respondeo: Argumentum a solo eventu fortuito sine dubio parum valet, ut si quis damnaret prudentiam, vel peritiam imperatoris ex eo solum, quod victor in prælio non fuisset: sæpe enim aliunde accidit amissio victoriae, quam ex imprudentia, vel imperitia imperatoris: argumentum tamen a felici eventu ex providentia Dei, non parum valet, præsertim cum adjungitur aliis argumentis: solet enim Deus justitiam favere, nisi ob aliquam causam sapientia ipsius videatur aliter esse faciendum.

Quod autem Barclaius reprehendit Hugonem Capetum summi sceleris, et regni usurpati; et Gaguinun auctorem adducit: nos ei

Cardinalem Baronium opponimus, qui tomo Annalium decimo ad annum Domini 987, multis argumentis probat, Hugonem fuisse legitimum regem, et in eo non defecisse, sed propagatam esse Caroli Magni stirpem. Nec desunt alii, qui Hugonem istum defendunt, ut Papius Mastonus, et alii : et Gaguinus non dicit per summum scelus id ab Hugone factum fuisse. Et certe magnum argumentum hujus rei esse potest, quod Robertus Pius, qui una cum Patre Hugone, et post eum regnavit, vir piissimus, et sanctissimus fuerit : neque enim tanta pietas cum injusta usurpatione alieni regni coherere potuisset.

Quarto dicit Barclaius, sanctum Bonifacium non peccasse exequendo mandatum Zachariæ Pontificis, quamvis Zacharias mandando peccaverit : reddit autem rationem, quia tenebatur, inquit, Papæ sententiam exequi, licet scivisset illam esse injustam, et ideo licet fecisset Zachariam reum iniquitas imperandi, innocentem esse ostendisset Bonifacium ordo serviendi, et necessitas parendi, et allegat cap. Pastoralis, §. Qui vero, de offic. Judic. deleg. et can. Quid culpatur, 23. quæst. 1 et canon. Miles, 23. quæst. 5.

Respondeo : Hoc dictum non plebeium, aut puerile, sed plane hæreticum est : repugnat enim eum expresso verbo Dei, Oportet obedire magis Deo, quam hominibus, Actor v ; quod ipsum declaravit sanctus Augustinus, et alii Patres, qui citantur, 11, quæst. 3. can. Julianus, et aliis multis canonibus ejusdem quæstionis. In illo vero cap. Pastoralis §. quia vero, ubi dicitur, sententiam injustam ab inferiore executioni mandandam esse ; glossa recte docet, quæ ibi dicitur sententia injusta, absolute justam esse, quia juste a lege inductum est, ut is qui in tempore præscripto non appellavit, adversus eum sententia proferatur, etiamsi aliqui justam causam habuisset, et ibidem rectissime eadem glossa declarat, non esse obediendum mandato superioris evidenter injusto. Et can. Quid culpatur, 23, q. 1. S. Augustinus contra Barclaium loquitur, cum dicit, esse obediendum superiori quando vel certum esse injustum, esse vel non est certum esse injustum quod jubetur, ex quo sequitur, ut quando certum est esse injustum non sit ullo modo parendum, denique in can. Miles, 28 quæst. 1, non agitur de justitia, vel injustitia mandati, atque id solum definitur, privata auctoritate hominem interficere peccatum esse, secus

autem si publica auctoritate id fiat. Quare Barclaius sententiæ suæ amore cæcatus, vel noluit jura intelligere, vel non potuit.

Quinto dicit Zacharium Pontificem consensisse Francis volentibus Hugonem deponere, et Pipinum regem creare ; non autem potestate, vel auctoritate sua, vel Childericum a regno deposuisse, vel in Pipinum regnum transtulisse ; et propterea nihil ex hoc exemplo trahi posse ad ostendendam Romani Pontificis auctoritatem in regibus, vel deponendis, vel creandis.

Sed hæc nimia temeritas est, cum testimoniis historicorum omnium contrarium manifeste probetur.

1. Annales Francorum vetustissimi sic habent : « Data auctoritate sua (Zacharias) jussit Pipinum Regem constitui. »

2. Eginartus in vita Caroli Magni : « Pipinus, inquit, per auctoritatem Rom. Pontificis, ex Præfecto Palatii rex constitutus est. »

3. Aimoinus lib. iv, cap. 61, de gestis Francorum : « Pontifex, inquit, data auctoritate sua, jussit Pipinum regem institui. »

4. Rhegius lib. ii Chronici : « Zacharias, inquit, per auctoritatem Apostolicam jussit Pipinum regem creari, et sanctæ unctionis oleo inungi. »

5. Lambertus Schaphnaburgensis, in hist. « Pipinus, inquit, decreto Zachariæ Papæ per unctionem sancti Bonifacii rex appellatus est. »

6. Sigebertus in Chronico : « Anno, inquit, 750. Pipinus Princeps auctoritate Apostolica, et Francorum electione a S. Bonifacio in regem consecratur, et anno 752, iterum inungitur in regem a Stephano Papa. »

7. Hermannus Contractus, in Chronico : « Anno, inquit, 752. Pipinus auctoritate Stephani Papæ detonso ac deposito rege Childerico rex Francorum factus est. »

8. Marianus Scotus lib. iii. Chronici : « Zacharias, inquit, Papa ex auctoritate S. Petri Apostoli mandat populo Francorum, ut Pipinus, qui potestate regia utebatur, etiam nominis dignitate frueretur. Ita Childerico rex, qui ultimus Merovingorum Francis imperabat, depositus, et in monasterium missus est. »

9. Abbas Urspergensis in Chronico : « Anno, inquit, 750, Pipinus per auctoritatem Zachariæ Papæ more Francorum electus ad regnum per manus sancti Bonifacii elevatus est in regni solum. » Et infra :

« Stephanus Papa Pipinum sacra unctione in regie dignitatis honore confirmavit. »

10. Otho Frisingensis lib. v Hist. cap. 22 : « Auctoritate, inquit, Zachariæ Papæ Pipinus ad regnum eligitur. »

11. Albertus Krantzius lib. I. Metropolis cap. 14 : « Merito, inquit, Summus Pontifex, et Gallorum rex mutuis se attollunt favoribus : quando ab initio hæc sedes domui Caroli hoc præstitit, ut regiam haberet dignitatem. »

12. Paulus Æmilius in Childerico : « Zacharias, inquit, Francos sacramenti Childerico dicto solvit : hique conventu habito regem Pipinum salutaverunt. »

Habemus duodecim testes, quorum aliqui auctoritate Apostolica, alii auctoritate Pontificis, alii auctoritate Apostolica, alii auctoritate sancti Petri, alii decreto Papæ Childericum depositum, et Pipinum exaltatum testantur, postremus scribit, non ausos Francos Pipinum regem salutare, nisi prius sacramento per Pontificem solverentur, quo regi Childerico tenebantur : et tamen Barclaius solita temeritate negat, auctoritate, vel decreto Pontificis id esse factum. Hoc solum supererat, ut cum Matthia Illyrico, nostri temporis hæretico notissimo, et historico mendacissimo diceret, mendacium, ac figmentum esse, quod nostri affirmant, a Zacharia Pontifice regnum Francorum a Childerico in Pipinum esse translatum. Vide Illyricum initio libri, de translatione imperii.

Cum exempla sex Barclaius frustra refutare testasset ; reliqua sex, quæ supererant, aut volens prætermitti, quod ea clara esse intelligeret, quam ut cavillationum suarum tenebris obscurari possent : aut morte præventus inchoatum opus dimittere coactus est invitus. Utcumque sit, defunctus opere, et vita apud eum judicem constitutus est, quam nemo potest fallere, et apud quem principum gratia neminem juvat. Ego vero, qui ad tribunal ejusdem supremi judicis brevi sistendus sum, hoc bona conscientia testari me posse confido, nihil a me scriptum in gratiam, nihil in odium. Scripsi quod verum existimavi, quod ab Ecclesia didici, quod ante me plurimi non solum docti, sed etiam Sancti scripserunt. Neque ulterio in hac arenam descendi, sed laceratus ab homine mihi ignoto, zoactus sum defendere senex, quod scripsi juvenis. Quod si Pontificiam potestatem, et scripta mea ita defendi, ut oportebat, quod efficere vehementer optavi, Deo, in cujus manu sumus nos, et sermones nostri, gratias humillimas ago : sin contra accidit, et in aliquo, aut in multis, pro humana imbecillitate defeci, ab illo veniam peto, qui suavis, et mihi est, et multus in misericordia omnibus invocantibus eum. Ecclesiæ quoque, et ipsius Summi Pontificis, Christi Vicarii, censura non solum presens opusculum, sed omnia scripta mea libens, et volens submitto.